

اثرات امر به معروف و نهی از منکر در جوانی جمعیت

سمیرا عزیزی اصلانی^۱

چکیده

امر به معروف و نهی از منکر به عنوان دو فریضه اساسی در دین اسلام، تأثیرات عمیقی بر ساختار اجتماعی و فرهنگی دارند. اجرای صحیح و دقیق امر به معروف و نهی از منکر سنگ بنای قوام خانواده و همین‌طور جامعه اسلامی به شمار می‌رود. این مقاله به روش توصیفی تحلیلی به بررسی تأثیرات این فریضه‌ها بر جوانی جمعیت و فرزندآوری می‌پردازد. با توجه به کاهش نرخ باروری در ایران و بحران‌های جمعیتی ناشی از آن، ترویج فرهنگ فرزندآوری از طریق امر به معروف و نهی از منکر می‌تواند راهکار مؤثری برای مقابله با این بحران می‌باشد. امر به معروف و نهی از منکر یکی واجبات دین مبین اسلام است و به طور حتم یکی از این معروف‌هایی که در زمان حال باید به طور ویژه به آن توجه شود موضوع افزایش جمعیت می‌باشد. در آیات و روایات فراوانی بر فرزندآوری و توسعه رزق و روزی پس از فرزنددار شدن تأکید شده است و این نشان از توجه خداوند به این امر دارد.

کلمات کلیدی: امر به معروف، نهی از منکر، جوانی جمعیت.

^۱ سطح دو، حوزه علمیه بنت الرسول سلسله

مقدمه

جوانی جمعیت در حال حاضر به عنوان یکی از پرچالش‌ترین و همین‌طور مهم‌ترین مسائل اجتماعی در ایران، تأثیرات گسترده‌ای بر روی وضعیت اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی دارد یکی از مهم‌ترین موضوعات مربوط به رفتارشناسی خانواده‌ها، پایین آمدن نرخ «فرزندآوری» است. پایین آمدن نرخ جمعیت در جوامع دینی مذموم شمرده شده است. با این حال ممکن است عده‌ای این ایده را مطرح کنند که لزوم فرزندآوری به هیچ وجه قابل استنباط از هیچ کدام از آیات قرآن نیست و نمی‌توان به پشتوانه آموزه‌های کتاب مقدس مسلمانان، از آن‌ها خواست که بچه دار شوند؛ به خصوص در شرایط سخت اقتصادی جامعه امروز که تأمین ابتدایی‌ترین لوازم مراقبت و تربیت کودکان با چالش مواجه می‌شود. در جوامع اسلامی، امر به معروف و نهی از منکر به عنوان اصول کلیدی شناخته می‌شوند که می‌توانند رفتارهای اجتماعی را تحت تأثیر قرار دهند. با توجه به تغییرات فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی در ایران، نرخ باروری به شدت کاهش یافته است. ممکن است آیه‌ای در قرآن مجید یافت نشود که به صورت صریح و مستقیم دستور به فرزندآوری را متوجه آحاد جامعه اسلامی و بشری کرده باشد، اما در بسیاری از آیات قرآن فرزندآوری با ویژگی‌ها و تعابیری توصیف شده که جای هیچ شک و شبهه‌ای را باقی نمی‌گذارد که در گفتمان و حیانی این کتاب مقدس، موضوع فرزندآوری و ازدیاد نسل امری مطلوب و پسندیده است. ضمن اینکه بسیاری از احکام و دستورات دین اسلام به صورت صریح و جزئی‌تر در آئینه روایات منعکس شده است.

اگر مردم خود را مسئول در نظارت بر اعمال خیر و شر و معروف و منکر جامعه ببینند، هم کنترل جامعه بهتر صورت می‌گیرد و هم عامل گسترش و بالا بردن فرهنگ جامعه خواهد بود و هم فاصله میان دولت و ملت کمتر خواهد شد. در نتیجه مردم، دولت و برنامه‌های فرهنگی و اصلاحی را از آن خود خواهند دانست و انسجام دولت و ملت، مستحکم‌تر خواهد شد بر این اساس است که اسلام، این وظیفه مهم را هم مربوط به نظام حاکم می‌داند و هم مربوط به آحاد مردم؛ تا از این رهگذر، پشتوانه‌ای همگانی برای رشد و گسترش نیکی‌ها و زدودن زشتی‌ها قرار داده، ضامن اجرایی قوی و نیرومند برای همه مقررات از ناحیه توده ملت، مقرر کرده باشد.

یکی از آسیب‌های جدی که در غیبت امر به معروف و نهی از منکر، جامعه را تهدید می‌کند می‌کند بحران‌های مختلف اجتماعی است، زیرا امر به معروف و نهی از منکر بزرگ‌ترین و مهم‌ترین نقش

اصلاحی و نیز کنترل اجتماعی را ایفا می‌کند، یکی از لازمه‌های وجود امر به معروف و نهی از منکر اجتماعی بودن زندگی بشر است. انسان‌ها دارای زندگی اجتماعی‌اند و تحت تأثیر اندیشه‌ها، اخلاق و رفتار دیگران قرار دارند و برای تأمین نیازهای خود نیازمند همکاری دیگران می‌باشند. هیچ‌یک از افراد بشر، زندگی جداگانه از دیگران ندارند. بنابراین اهمیت و ضرورت احیای امر به معروف و نهی از منکر و بکارگیری آن در راستای ترویج فرزندآوری و افزایش جمعیت از این جهت است که انسان مدنی بالطبع است و همه از عقاید و رفتار یکدیگر، تأثیر می‌پذیرند. این مقاله تلاش دارد تا ارتباط بین این دو مفهوم را با جوانی جمعیت و فرزندآوری بررسی کند.

پژوهش حاضر به تحلیل و بررسی تأثیرات امر به معروف و نهی از منکر بر جوانی جمعیت و همچنین نقش این دو اصل در بهبود کیفیت زندگی اجتماعی و خانوادگی می‌پردازد.

تاکنون مقاله‌ای با این موضوع که به بررسی اثرات امر به معروف و نهی از منکر در جوانی جمعیت بپردازد انجام نشده است.

سؤال اصلی تحقیق:

تأثیرات امر به معروف و نهی از منکر در جوانی جمعیت چیست؟

تعریف مفاهیم و اصطلاحات

تعریف لغوی امر به معروف و نهی از منکر: معروف از ریشه «عرف» است و به دو اصل صحیح دلالت

می‌کند: متابعت و پی‌درپی بودن اجزای شیء و اتصال آن به هم و دوم: آرامش و سکون^۱.

«منکر» از ریشه «نکر» و به معانی چون جهل و عدم شناخت^۲؛ عدم پذیرش و انکار در برابر اعتراف^۳.

امر زشت، ناپسند و قبیح^۴ و عیب گرفتن و نهی کردن^۵ استعمال شده است.

^۱ ابن فارس، معجم مقابیس اللغة، ج ۴، ص ۲۸۱

^۲ راغب اصفهانی، المفردات، ص ۸۳۲

^۳ ابن فارس، معجم مقابیس اللغة، ج ۴، ص ۲۸۱

^۴ توبه، ۷۱، لقمان، ۱۹، کهف، ۷۴

^۵ قرشی، قاموس قرآن، ج ۷، ص ۴۰۹

تعریف اصطلاحی امر به معروف و نهی از منکر: برای واژه معروف در اصطلاح تعاریفی ارائه شده که قدر مشترک میان آن‌ها این است که معروف مقابل منکر قرار می‌گیرد و به عملی اطلاق می‌شود که عقل، شرع و فطرت سلیم صحت آن را تأیید کرده و پسندیده بدانند.^۱ برخی دیگر نیز آن‌چه را که موجب اطاعت خداوند و تقرب به او شده و برای مردم نیکی و احسان دربر داشته باشد، معروف دانسته‌اند.^۲ واژه منکر نیز مقابل معروف و در اصطلاح عبارت است از هر عملی که عقول سلیم به ناپسند بودن آن حکم کنند و شرع هم آن را قبیح شمرده و رد کند و با احکام الهی در تعارض باشد و به تعبیری حرام باشد.^۳

آیاتی که فرزندان و فرزندآوری را با تعابیر و توصیفاتی زیبا ستوده اند:

اگر بخواهیم امر به معروف و نهی از منکر در جامعه دارای اثرات قوی‌تری باشد و به نتایج موردنظر نزدیک شود، راه آن استفاده از آیات قرآن و روایات ائمه معصوم (علیهم السلام) است. همراهی تلاش‌ها و برنامه‌های مرتبط با ترویج فرزندآوری در جامعه با بیان آیات و روایات مرتبط با آن اثرگذاری آن‌ها را افزایش می‌دهد.

در میان آیات قرآن، تعبیرها و توصیفات بسیار ستوده‌ای برای فرزندان و فرزندآوری وجود دارد که ذیلاً به برخی از آن‌ها اشاره می‌کنیم:

۱: «الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا»؛ (مال و فرزند، زینت زندگی دنیاست و باقیات صالحات [ارزش‌های پایدار و شایسته] ثوابش نزد پروردگارت بهتر و امیدبخش‌تر است!).^۴

^۱ راغب اصفهانی، المفردات، ص ۵۶۰

^۲ ابن منظور، لسان العرب، ج ۵، ص ۹۴

^۳ راغب اصفهانی، المفردات، ص ۵۶۰

^۴ کشف، ۴۶

در این آیه موقعیت مال و ثروت و نیروی انسانی که دو رکن اصلی حیات دنیاست مشخص شده اند. در اینجا فرزندان در کنار اموال به عنوان شکوفه‌ها و گل‌هایی معرفی می‌شوند که بر شاخه‌های درخت زندگی می‌رویند. داشتن فرزند در کنار برخورداری از اموال، یکی از مهم‌ترین سرمایه‌های زندگی دنیاست. چرا که برای رسیدن به هر مقصودی از مقاصد مادی حتماً مورد نیاز است و به همین دلیل آن‌ها که بر تخت قدرت می‌نشینند، در کنار مال اندوزی، سعی در جمع‌آوری این نیرو نیز می‌کنند مخصوصاً در زمان‌های گذشته هر کس فرزندان بیشتری داشت خود را نیرومندتر احساس می‌کرد چرا که آن‌ها یکی از دو رکن اصلی قدرت او را تشکیل می‌دادند.

نکته لازم به ذکر این است که اگرچه این آیه اموال و فرزندان را زینت زیست دنیوی می‌داند، اما به تصریح بخش انتهایی آیه یعنی «الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَ خَيْرٌ أَمَلًا» این امور زینت‌هایی زودگذرند که اگر از طریق قرار گرفتن در مسیر «اللَّهِ» رنگ جاودانگی نگیرند بسیار بی‌اعتبارند. با این حال بنا به تعبیر آیه ۳۱ سوره اعراف یعنی «يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ» این زینت‌ها می‌توانند با استقرار و ثبات قدم صاحبانشان در مسیر الهی تمام ناشدنی و در مقدس‌ترین مکان‌ها نیز قابل همراهی با آدمی گردند.

۲. «وَ إِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَ بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا»؛ (و [به یاد آورید] زمانی را که از بنی اسرائیل پیمان گرفتیم که جز خداوند یگانه را پرستش نکنید و به پدر و مادر و نزدیکان و یتیمان و بینوایان نیکی کنید).

اینکه نیکی کردن به والدین بعد از [توحید در] عبادت، میثاق بعدی خداوند با بنی اسرائیل معرفی شده، می‌تواند حکایت از رابطه بسیار ویژه‌ای بکند که بین انسان‌ها بعد از فرزندآوری، به عنوان والدین و فرزندان، پدید می‌آید. به عبارت دیگر، دانش و تجربه و حتی پیمان ازدواج و شروع زندگی مشترک، وضعیت‌ها و نقش‌های بزرگ سالی را به وجود نمی‌آورد بلکه دوره «پدر و مادر شدن» است که نقش‌های بزرگسالی را مشخص می‌کند؛ بنابراین به نظر می‌رسد که تجربه پدر و مادری در فراهم کردن تعالی و

• حمایت‌های دولتی

ایجاد سیاست‌های حمایتی برای خانواده‌هایی که اقدام به فرزندآوری می‌کنند، مانند تسهیلات مالی، مراقبت‌های پزشکی رایگان، و تسهیلات آموزشی^۱.

• استفاده از رسانه‌ها و فضای مجازی

استفاده از رسانه‌ها برای ترویج فرهنگ فرزندآوری و ارزش‌های مرتبط با آن بسیار مؤثر خواهد بود^۲. می‌توان از رسانه‌ها برای تذکر عمومی در مورد اهمیت فرزندآوری و همچنین از این رسانه و فضای مجازی جهت بهره‌گیری از مناسبت‌های مذهبی برای ترویج امر به معروف و جوانی جمعیت بهره گرفت^۳. در دنیای امروز رسانه نقش بسیار مهمی در پیشبرد اهداف فرهنگی و اجتماعی از جمله امر به معروف و نهی از منکر دارد. با بهره‌گیری از ظرفیت رسانه‌ها می‌توان تأثیرات مثبتی در تشویق خانواده‌ها به فرزندآوری داشت؛ از جمله با ساخت آثار و برنامه‌هایی که در آن‌ها خانواده‌هایی با فرزندان بیشتر فضای خانوادگی بهتر، شادتر و دوستانه‌تری دارند.

• حذف موانع فرهنگی

تلاش برای کاهش دسترسی به ابزارهایی که ممکن است مانع از ترویج ارزش‌های خانوادگی شوند می‌تواند در امر ترویج فرزندآوری و جوانی جمعیت بسیار مفید باشد^۴. از جمله این ابزار ماهواره‌ها و سایت‌های وابسته به رسانه‌های معاند است که در چند سال اخیر در جهت ترویج ناامیدی در بین خانواده‌ها از هیچ تلاشی فروگذار نکرده‌اند.

۱ - طباطبایی شیرازی، اثر امر به معروف و نهی از منکر در شرع و قانون و تاثیر آن در پیشگیری از جرم

۲ - پوریزدی، چهل حدیث امر به معروف و نهی از منکر،

۳ - ویکی شیعه (2023). امر به معروف و نهی از منکر

۴ - شیوه‌های مفید برای امر به معروف، ۲۰۲۳

نتیجه گیری

امر به معروف و نهی از منکر به عنوان دو اصل مهم نه تنها در زندگی فردی بلکه در سطوح خانوادگی و اجتماعی، نقش ویژه ای ایفا می کنند. این دو مفهوم می توانند به بهبود روابط خانوادگی، رشد فردی و اجتماعی، پیشگیری از آسیب های اخلاقی و اجتماعی و همچنین تقویت همبستگی اجتماعی کمک کنند. با توجه به چالش ها و موانع موجود، نیاز است که خانواده ها و نهادهای اجتماعی با همکاری و هماهنگی به ترویج این اصول بپردازند و زمینه های اجرای مؤثر آن را فراهم آورند. «امر به معروف» و «نهی از منکر» نه تنها به ارتقاء رفتارهای فردی و اجتماعی محدود نمی شوند، بلکه می توانند به ارتقاء کیفیت زندگی خانوادگی، تقویت روابط انسانی، و ایجاد محیطی سالم و پویا منجر شوند. متخصصان و خانواده ها با همکاری و تلاش مشترک می توانند برنامه های عملی و مؤثری طراحی و اجرا کنند که در نهایت به نفع تربیت نسل آینده و بهبود شرایط اجتماعی و در نتیجه تکامل و تحکیم خانواده خواهد بود.

امر به معروف و نهی از منکر با ترویج فرهنگ فرزندآوری و جوانی جمعیت می تواند نقشی کلیدی در تقویت بنیان خانواده ها ایفا کند. برای دستیابی به این هدف، نیاز است که نهادهای اجتماعی، فرهنگی، و دینی همکاری کنند تا این فریضه را در جامعه نهادینه کنند.

امر به معروف و نهی از منکر یکی واجبات دین مبین اسلام است و به طور حتم یکی از این معروف هایی که در زمان حال باید ویژه به آن توجه شود موضوع افزایش جمعیت می باشد. در آیات و روایات فراوانی بر فرزندآوری و توسعه رزق و روزی پس از فرزنددار شدن تاکید شده است و این نشان از توجه خداوند به این امر دارد.

کمی جمعیت منکر است و رشد جمعیت معروف می باشد و همه را باید به این سمت سوق دهیم و این معروف در جامعه رواج پیدا کند؛ جمعیت از مولفه های قدرت است و به همراه خود توسعه و رونق می آورد، در خانواده ای که تعداد فرزندان بالاست بهتر امورات خانواده پیش می رود.

رواج ازدواج در جامعه بسیار مهم است و باید همه دستگاه‌ها و نهادها تلاش کنند که ازدواج جوانان با دغدغه‌های کمتر و با آرامش خاطر بیشتر در سطح بالایی انجام شود چرا که بالارفتن سن از دواج خود یکی از موانع فرزندآوری است.

منابع

- ۱- قرآن کریم
- ۲- ابن فارس، احمد، **معجم مقاییس اللغة**، تحقیق: عبدالسلام محمد هارون، قم، دارالکتب العلمیه، ۱۳۹۸ هـ ش
- ۳- ابن منظور، محمد بن مکرم، **لسان العرب**، بیروت، دار صادر، ۱۴۱۴ هـ ق
- ۴- احکام امر به معروف و نهی از منکر، Leader.ir، ۲۰۲۳ ق.
- ۵- امام خمینی (ره)، روح الله، **امر به معروف و نهی از منکر**، انتشارات سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۰ ش.
- ۶- پوریزدی، رحمت، **چهل حدیث امر به معروف و نهی از منکر**، ترجمه حمید امامی پور، قم، انتشارات قدس، ۱۳۹۹ ش.
- ۷- حرعاملی، محمدبن حسن، **هدایه الأئمه إلى أحكام الأئمه**، مشهد، آستانه الرضویه المقدسه، ۱۴۱۲ ق.
- ۸- حرعاملی، محمدبن حسن، **وسائل الشیعه**، قم، آل البيت، ۱۴۱۴ ق.
- ۹- خامنه‌ای، سید علی، **امر به معروف و نهی از منکر**، وبسایت رسمی مقام معظم رهبری، ۱۳۹۳ ش.
- ۱۰- خبرگزاری فارس، **توجه ویژه به امر به معروف در حوزه جوانی جمعیت**، Fars News، ۱۴۰۳ ش.
- ۱۱- دشتی، فروزنده؛ موید، حدیثه، **مقاله مروری بر قانون جوانی جمعیت و حمایت از خانواده مصوب ۱۴۰۰**، دومین همایش ملی ارتقاء سلامت فرد، خانواده و جامعه، سیویلیکا.
- ۱۲- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، **مفردات الفاظ القرآن**، ترجمه غلامرضا خسروی، تهران: نشر مرتضوی، ۱۴۱۶ هـ ق
- ۱۳- روحانی، سید صادق، **فقه الصادق**، قم، مهر امیرالمؤمنین، ۱۴۰۰ ش.
- ۱۴- روحانی، محمد صادق، **امر به معروف و نهی از منکر**، قم، مهر امیرالمؤمنین، ۱۳۹۱ ش.
- ۱۵- صباح یزدی، محمدتقی، **مراتب امر به معروف و نهی از منکر**، انتشارات مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی، ۱۳۹۸ ش

- ۱۶- صدوق (ابن بابویه)، علی بن محمد، **خصال**، ترجمه سید علی اصفهانی و علی اکبر غفاری، قم، صدوق، ۱۳۷۸ ش.
- ۱۷- صدوق، محمد بن علی، **من لایحضره الفقیه**، تصحیح: علی اکبر غفاری، قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ دوم، ۱۴۱۳ ق.
- ۱۸- طباطبایی شیرازانی، سید مجتبی، **اثر امر به معروف و نهی از منکر در شرع و قانون**، تهران، انتشارات دانشگاه، ۱۳۹۵ ش.
- ۱۹- طبرسی، فضل بن حسن، **نثر الالائی**، ترجمه حمیدرضا شیخی، مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۸۳ ش.
- ۲۰- عباسی ولدی، محسن، **ایران! جوان بمان!**، قم، انتشارات آیین فطرت، ۱۴۰۱ ش
- ۲۱- علائی، ساناز، **اهمیت جوانی جمعیت**، دانشکده علوم و فن آوری های نوین پزشکی، ۱۴۰۰ ش
- ۲۲- قرشی، سید علی اکبر، **قاموس قرآن**، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۸ ه ش
- ۲۳- کلینی، محمد بن یعقوب، **اصول الکافی**، ترجمه سید حسن مصطفوی، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۲ ش.
- ۲۴- کمالیان، محمد، **امر به معروف و نهی از منکر: تحلیل اجتماعی**، فصلنامه پژوهش های اجتماعی، ۱۳۹۲ ش.
- ۲۵- مجلسی، محمدباقر، **بحار الانوار الجامعه لدور اخبار الائمه الاطهار**، بیروت، مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۳ ق.
- ۲۶- مرکز آمار ایران (سال های مختلف)، **گزارش های سالانه درباره وضعیت جمعیت**.
- ۲۷- نریمانی زمان آبادی، سیدمهدی؛ زنگنه، ابراهیم، **امر به معروف و نهی از منکر**، مشهد، انتشارات زائر رضوی، ۱۳۹۵ ش
- ۲۸- نوری، میرزا حسین، **مستدرک الوسائل**، بیروت، مؤسسه آل البيت لاحیاء التراث، ۱۴۰۸ ق.
- ۲۹- ویکی شیعه، **امر به معروف و نهی از منکر**، ۲۰۲۳ م.
- ۳۰- ویکی فقه، **امر به معروف و نهی از منکر در قرآن**، ۲۰۲۳ م.